

DONES I EL CONFLICTE D' UGANDA

La seva lluita contra la impunitat, a favor de la justícia i el respecte de la seva dignitat

Marta Godinho Marques de Carvalho

2009

“In Uganda, apart from participating in the peace and peace process in the areas of insurgency in the country, women have played a big role in the counseling and rehabilitation of the victims of war. Together we can do more!”

Miria Matembe

Introducció

Sempre que esclata un nou conflicte la població civil és qui sofreix les conseqüències més greus, però són els grups més vulnerables com les dones i els nens, els més afectats per les hostilitats.

La violència contra la dona és una greu infracció als drets humans i, a la vegada, la violació més generalitzada i més tolerada socialment. Després del final del conflicte, en països destrossats i afeblits per la guerra, persisteix la discriminació i l'abús de drets per motius de gènere. Té un esgarrifós impacte sobre les seves vides, la seva salut, el seu *modus vivendi*, sobre l'economia i el desenvolupament del país. A Uganda, on ha esdevingut la guerra civil africana més llarga, tals actes segueixen sent part de la vida de les dones ugandeses, romanent la impunitat dels quals reiteradament els practiquen.

Aquest treball parteix, en primer lloc, d'una breu contextualització històrica, política i econòmica d'Uganda. És important saber també com es va desenvolupar un conflicte que dura fa més de vint anys i la seva repercussió en la violació dels drets de les dones a Uganda. Serà el conflicte en si mateix la principal causa d'això? O és intrínsec a una societat patriarcal? (en la qual les dones sofreixen consecutives violacions dels seus drets a la integritat física, de llibertat d'expressió, llibertat de consciència, llibertat sexual)

En la segona part es farà una breu exposició sobre la condició de la dona en aquest país africà, al mateix temps que es farà referència, basada en informes d'ONG's, a la violació dels drets i al tema de les dones com a víctimes del conflicte.

La raó principal d'aquest treball, per tant, resideix en el tema de les dones i la seva situació a Uganda però, a més a més, pretén mostrar així mateix les activitats que duen a terme a l'hora de lluitar i reivindicar el respecte dels seus drets com a dones. A Uganda existeix una xarxa important d'ONG's i altres organitzacions feministes que treballen per protegir i defensar el respecte pels seus drets. En la part fa referència a l'acció de les dones, es procura fer un recorregut a través del seu activisme mostrant el seu activisme per la lluita i el respecte dels seus drets i a si mateixes en tant que ciutadanes i dones.

Per a concloure, farem una revisió de les disposicions internacionals que existeixen respecte a la protecció dels drets de la dona al mateix temps que es farà una breu anàlisi de la Constitució de la República d'Uganda.

Context històric, polític i econòmic d'Uganda

Uganda va estar sota el protectorat britànic des del 1894 fins a 1962, any en el qual li va ser concebuda la independència. Durant aquest període, es va substituir el govern dels reis per introduir un sistema de govern indirecte.

Milton Obote, capdavanter del Congrés Popular d'Uganda, va ser escollit Primer Ministre d'Uganda en 1962. El seu govern va ser caracteritzat per l'autoritarisme, la corrupció, persecució d'algunes minories ètniques i la repressió contra qualsevol tipus de dissidència. Al 1967, després d'haver suspès la Constitució i d'autoproclamar-se President, va crear una nova Constitució que garantia el seu poder, establia Uganda com un estat republicà centralitzat i abolia la monarquia i l'estat federal. L'existència de partits opositors va ser prohibida l'any 1969.

Al 1971, Obote va ser derrocat per un cop militar dirigit pel seu propi col.laborador, Idi Amin Dada. Amin va dissoldre l'Assemblea Nacional, va assumir el poder legislatiu, va suspendre la Constitució i va autoproclamar-se Cap d'Estat. Els pròxims anys serien caracteritzats per una "guerra econòmica" amb l'intenció d'alliberar Uganda de la dominació estrangera i d'expulsar a la minoria indo-oriental d'Uganda que s'ocupava del comerç i de la petita indústria del país. El seu govern també es va caracteritzar per la brutalitat i l'exterminació de tots els opositors, per polítiques antisemites i de neteja racial, i un exèrcit que consecutivament violava els drets socials i humans de la població civil. La seva política genocida va dur a la mort més de 300.000 ugandesos i ugandeses. El 1979, amb la invasió de Tanzània a Uganda, amb el suport d'exiliats ugandesos, Amin va fugir a Líbia i després a Àrabia Saudita. Així es va acabar el seu mandat. El va succeir Milton Obote, que arribava al poder per segona vegada. I al 1985, Obote torna a ser destituït com a conseqüència d'un cop militar.

L'actual president d'Uganda és Yoweri Kaguta Museveni que va assumir el poder el 26 de gener de 1986. Museveni és vist com a part d'una nova generació de polítics africans. La seva política es va caracteritzar per la descentralització del poder i per l'adopció d'un sistema de democràcia multipartidista. El 1986 comença el conflicte en el sud de Sudan i el nord d'Uganda entre el govern de Museveni i l'Exèrcit de Resistència del Senyor (LRA – Lord Resistance Army) de Joseph Kony. Tot i el seu autoritarisme, la seva administració va portar estabilitat econòmica al país i va possibilitar la participació democràtica en contrast amb els anys de violència política i inestabilitat econòmica que van caracteritzar el govern dels seus antecessors. No obstant això, aquesta estabilitat no és la que es viu en la regió més afectada pel conflicte, que és el nord d'Uganda.

Al 1987, el Govern d'Uganda va emprendre un programa de recuperació econòmica consistent en la promoció d'una gestió fiscal i monetària prudent, el subministrament de majors incentius al sector privat, la liberalització de l'economia i el desenvolupament del capital humà

mitjançant la inversió en educació i salut. Gràcies a l'adopció per part del govern d'Uganda, a la dècada dels 80, de polítiques macroeconòmiques que contribuïrien per promoure les inversions, es va produir un notable creixement de l'economia. Tot i això, a pesar dels esforços per rehabilitar l'economia, Uganda segueix sent un dels països més pobres del món. El conflicte en el nord, la participació en la guerra civil de la República Democràtica del Congo i la corrupció contribueixen en bona mesura a tal situació.

El conflicte a Uganda

El conflicte intern en el Nord d'Uganda, entre el govern i els rebels de l'Exèrcit de Resistència del Senyor (LRA, per les sigles en anglès) de Joseph Kony comença en 1986, després del derrocament del president d'ètnia acholi, Tito Okelo, per l'Exèrcit Nacional de Resistència (ENR) de Yoweri Museveni. Segons el líder del LRA, l'organització va intentar establir un govern basat en els Deu Manaments bíblics. Els acholi temien perdre el seu tradicional domini en la milícia nacional i, igualment els preocupava que el LRA busqués venjança per la represió brutal de que havia estat objete per part de l'exèrcit. Com a resultat de començar a perdre el suport del seu poble, el grup rebel va acabar per atacar també a la seva pròpia població, els acholi.

La violència perpetrada per aquest moviment va dur al desplaçament de gairebé dos milions de persones (segons dades de 2008 del IDMC – *internal displacement monitoring center*) que viuen en campaments per a desplaçats on les condicions són aclaparadores: nens que no tenen accés a l'educació, fam, violació de dones, prostitució forçada, malalties com la SIDA. Suposadament per a protegir a aquestes persones, el govern de Museveni les va dur a campaments de desplaçats on moren lentament fins a un període de 20 anys, gairebé sense que la comunitat internacional s'adoni o s'interessi per elles. De fet, hi ha qui defensa que es pot parlar d'un genocidi. Si no, vegeu com la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi defineix com a crim de genocidi *“Tots els actes practicats amb l'intenció de destruir, total o parcialment, a un grup nacional, ètnic, racial o religiós, i com a tal: a) Matança de membres del grup; b) Lesió greu a la integritat física o mental dels membres del grup; c) Submissió intencional del grup a condicions d'existència que hagin d'implicar la seva destrucció física, total o parcial; d) Mesures destinades a impedir els naixements dins el grup; e) Trasllat a la força de nens d'un grup a un altre grup.”*

La campanya de terror del LRA inclou segrests de persones, la utilització de nens com soldats, esclaus sexuals i una sèrie sense fi de massacres i de violacions de drets humans.

En 2003, Uganda va remetre al fiscal del Tribunal Penal Internacional (TPI), Luis Bru Ocampo, el cas dels greus crims comesos en el seu país i conseqüents violacions del dret internacional humanitari. Dos anys després Joseph Kony i els principals dirigents del LRA reben

l'ordre de detenció establerta pel TPI, per la pràctica de crims de guerra i crims contra la humanitat (20.000 nens raptats, milers de morts, violacions de dones i nenes, mutilacions). Kony està acusat de 21 crims de guerra i 12 crims contra la humanitat.

Al juliol de 2006, a Juba, i sota la mediació del vicepresident de Sudan del Sud, Riek Marxar, s'inicien les converses entre el govern d'Uganda i el LRA amb la intenció de signar un acord de pau per a posar fi al conflicte en el nord d'Uganda i desarmar el líder del LRA, Joseph Kony. Per la part que toca al LRA, tots els seus combatents que es trobaven a Uganda haurien d'abandonar els seus actuals campaments i reunir-se a Owiny-ki-Bul a la regió del sudan Oriental. La resta, que es trobava a la República Democràtica del Congo, hauria de desplaçar-se a Ri-Kwangba a la regió sudanesa Occidental.

El punt més polèmic de la trobada va ser l'amnistia que el govern d'Uganda es va comprometre a garantir al LRA, que havia estat acusat pel TPI d'haver comès crims de guerra i crims contra la humanitat. El govern argumentava que la intervenció del TPI no seria més necessària ni apropiada. No obstant això, el TPI manté les ordres d'arrest contra ells fent respectar l'Estatut de Roma. De fet, una vegada que un cas és remès al TPI per algun país, si s'entén que el mateix país no pot fer-se enrere en la seva petició i, Uganda havia requerit al Fiscal del TPI la investigació de la situació amb la finalitat de determinar l'autoria dels crims. L'Estatut de Roma preveu que sigui el TPI a decidir quan ha de continuar la investigació o l'acusació. Segons l'article 17 de l'Estatut, el TPI *“resoldrà la inadmissibilitat d'un assumpte quan l'assumpte sigui objecte d'una investigació o enjudiciament per un Estat que tingui jurisdicció sobre ell tret que aquest no estigui disposat a portar a terme la investigació o l'enjudiciament o no pugui realment fer-lo.”* Uganda pot alterar el que justifica l'admissibilitat dels càrrecs davant del TPI, però és el Tribunal qui té l'última paraula en la decisió de saber si segueix amb el cas.

Joseph Kony no va estar present, al revés, va enviar a una delegació del LRA el cap de la qual era Martin Ojul. Davant les declaracions del President de Sudan, Omar Hassan al-Bashir, de distanciar-se de l'escamot del LRA, la delegació del grup rebel es retira de les negociacions que s'havien iniciat en Juba perquè les autoritats sudaneses van negar el trasllat de la trobada a Kenya o a Sud-àfrica.

A l'agost del mateix any Kony ordena un alt el foc unilateral i immediat. Va ser el primer pas per a la pau al nord d'Uganda i per a acabar amb dues dècades d'un dels conflictes més brutals i silenciosos del món davant la comunitat internacional.

A això, va seguir, al 2007, la signatura d'acords que establien en línies generals les disposicions d'un arranjament definitiu que inclogués mesures per a resoldre les dificultats

econòmiques, polítiques i socials a Uganda, així com un conjunt de principis de drets humans, responsabilitat i reconciliació.

Al febrer de 2008, el govern de Museveni i el LRA van començar un nou diàleg per a la signatura d'un nou acord d'alt al foc permanent, a Juba. En aquesta altura el conflicte sembla estar a punt de solucionar-se com resultat de tals converses amb la mediació internacional i amb el propòsit de posar punt i final a dos decennis de conflicte. A més d'establir un procés judicial nacional per a la vista de delictes greus i per a examinar tot el conflicte i d'establir programes d'indemnització a les víctimes de la violència, ambdues parts van acordar l'adopció d'altres mesures encaminades a promoure la reconciliació com: el desarmament, la desmobilització i la reintegració de ex combatents i la rehabilitació de les zones afectades per la guerra a Uganda septentrional. També es va donar especial rellevància a la qüestió de la responsabilitat per la violació de drets humans i al paper del TPI que havia emès ordres de detenció contra els alts càrrecs dirigents del LRA. No obstant això, un acord final de pau segueix sent difícil, amb l'absència en les cerimònies del líder rebel Joseph Kony.

Segons dades de l' UNICEF s'estima que més de 32.000 de nens van ser raptats pel LRA entre 1986 i 2002 i utilitzats com esclaus sexuals i com soldats.

Es calcula que al voltant d'un milió de persones han retornat a les seves llars des de l'alt al foc, però unes 850.000 persones segueixen vivint en campaments per a desplaçats interns, segons informes de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats.

Les dones en el conflicte d' Uganda

Segons la Declaració de les Nacions Unides de 1993 sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona s'entén per violència contra la dona o violència basada en el gènere (VBG):

“tot acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que tingui o pugui tenir com resultat un dany o sofriment físic, sexual o psicològic per a la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privatització arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la vida privada.”

La violència contra la dona és una manifestació històrica de les relacions de poder existents entre home i dona, un mecanisme social en el qual les dones sofreixen a causa de la seva posició subordinada respecte als homes. A part del conflicte, és evident que la societat africana es basava en un sistema de relacions patriarcals opresiva, un sistema, on l'autoritat dels homes legitima l'opressió de les dones a través d'institucions polítiques, socials, econòmiques, legals, culturals, religioses i militars. La violència basada en el gènere és un problema complex i té un enorme impacte social, econòmic, psicològic, emocional, jurídic, cultural i biològic. L'autoestima de les dones que sofreixen

aquest tipus de violència es deteriora, les seves relacions amb els altres membres de la comunitat són destruïdes, prevalent l'alienació i l'exclusió social. A més d'això, les víctimes de violència sexual són susceptibles de sofrir de problemes de salut, de depressió, d'ansietat, de reproducció, VIH/SIDA i altres malalties sexualment transmissibles, parts no desitjats i avortaments o parts en els quals els seus fills neixen morts. Els seus drets són violats per cap altra raó que la de ser dones.

Una de les més greus conseqüències de la violència contra la dona, a més de totes les altres conseqüències de la violència domestica, és l'elevada taxa d'infecció per VIH. La paraula "terrorisme" invoca imatges de les organitzacions de furtius, però hi ha un altre tipus de terrorisme, que impregna la nostra cultura i l'objectiu de la qual són les dones, de totes les edats, races i classes. És la característica comuna de totes les formes de violència contra les dones. Jo Freeman ho anomena "terrorisme sexual".

En el seu informe d'agost de 2003, Just Die Quietly, l'ONG Human Rights Watch denuncia el nombre creixent de dones infectades pel VIH i la relació que hi ha entre aquesta malaltia i la violència domestica. En una societat patriarcal, tradicional i poligàmica, on la violència domèstica és acceptada com part del matrimoni i el sexe una obligació marital, l'estigma de la SIDA està present en el dia a dia de moltes dones ugandeses.

D'altra banda, aquestes dones són fortament discriminades respecte als drets laborals, l'accés al treball, l'educació, sistema de salut... Fet que contribueix en gran mesura a la seva subordinació i dependència econòmica. És evident també la desigualtat de drets relacionats amb el matrimoni i el divorci. Exemple d'això és l'anomenat "bride price" o sigui, el preu que el marit ha de pagar a la família de la dona perquè es pugui quedar amb ella com si fos la seva propietat.

La pobresa és també un problema de gènere. En Uganda l'agricultura és un important factor de desenvolupament econòmic del país i és essencial per a la supervivència de la població, sobretot de la femenina que empra el 70% del seu treball en aquest sector. No obstant això, la desigualtat que hi ha respecte als drets de propietat de la terra col·loca a les dones ugandeses en condicions de desavantatge i de dependència econòmica.

Moltes vegades passa que a l'hora de denunciar les violacions dels seus drets aquestes dones se senten amenaçades per la vergonya, per la por i per la repressió social. Una altra trava és el fet que se suposa que els nens estan en guarda dels pares, i les mares no tenen cap dret respecte als seus fills. Així que a l'hora d'acusar als seus marits, la por de perdre els seus fills les fa mantenir-se callades. Molts casos ni tan sols són denunciats perquè les mares temen no rebre cap tipus de suport per part de les autoritats judicials d'Uganda.

Succeeix també, que en alguns casos, se'ls demana diners per a prosseguir amb la investigació dels seus maltractaments i violacions dels seus drets. La impunitat és una de les grans causes per a la persistent violència familiar en la societat ugandesa. És alarmant la impunitat que gaudeixen els

actors d'aquesta violència. Si d'una banda, per la seva condició els és dificultat l'accés a la justícia, d'altra banda, el govern també falla a l'hora de protegir a aquestes dones.

Mentrestant, sofreixen la més cruel forma d'opressió i de violència per part dels seus marits i altres membres de la comunitat, pels rebels del LRA i per membres de les forces de l'exèrcit i de seguretat. Segons l'Enquesta Nacional Demogràfica i de Salut realitzada el 2006, gairebé el 70% de les ugandeses han experimentat algun tipus de violació dels seus drets. D'acord amb estadístiques de la policia sobre delictes en 2008, es pot parlar de 137 casos d'assassinat, més de 1.500 de violació i es van obrir 2.226 per abandó infantil.

Pel que fa a la violència portada a terme en moments de conflicte, és evident que amb els 22 anys de conflicte, la situació de les dones ugandeses es va agreujar manifestament. La situació és particularment complicada per a les dones ugandeses que viuen en campaments de desplaçats on són objecte de violacions i altres formes de violència sexual. Aquí les dones són víctimes de la guerra i estan exposades a una sèrie de riscos. Viuen en condicions sanitàries precàries on regna la pobresa, sofreixen violacions constants dels seus drets, unes moren durant el part, o a causa de paludisme, VIH o altres malalties. Aquí sofreixen la pèrdua de l'entorn familiar, l'amenaça de la violència i de l'explotació imminent.

En aquestes llars, les nenes són també víctimes indefenses del conflicte. Nenes privades d'una infància, de futur, de la vida. Són segrestades i convertides en esclaves sexuals o en soldats, pel LRA. No tenen accés a l'educació, a menjar, a un sistema de salut. Sofreixen greus problemes físics i psicològics per causa d'agressions, violacions, embarassos no desitjats i de malalties com la SIDA.

No obstant això, moltes d'aquestes dones són exemple de coratge i determinació una vegada que en alguns casos es transformen en el pilar de la família i de la comunitat, realitzant activitats com el comerç, la construcció, el transport, al mateix temps que s'ocupen de l'educació dels seus fills i de la seva supervivència, ocupant-se elles mateixes de la cerca d'aliments i aigua. Es així com creen una nova forma de vida i una nova forma de societat. En cada campament, les dones són representades per un petit grup d'altres dones, integrat per la representant principal i les seves adjuntes que participen en reunions amb les organitzacions humanitàries i els representants de les autoritats locals. Amb aquest tipus d'iniciatives és més fàcil parlar dels problemes en els assentaments de desplaçats i cridar l'atenció de la comunitat internacional.

Dones en acció

A l'hora de fer valer els seus drets, les dones ugandeses són un gran exemple de coratge, dinàmica, iniciativa i lluita. És impressionant el grau de compromís i l'esforç d'aquestes dones i la seva capacitat per a treballar en càrrecs d'importància, participant en el desenvolupament del país i en la construcció d'un procés legislatiu que les protegeixi contra la impunitat de qui viola els seus

drets. A Uganda les veus d'aquestes dones, que cada dia lluiten per a fer-se escoltar són la prova que aquí no es deixen dur per una cultura del silenci i de la passivitat massiva. Els seus rostres invisibles com víctimes del conflicte en el Nord d'Uganda, són avui les veus que es fan escoltar en la seva demanda de justícia i l'exigència de debò del seu reconeixement com ciutadanes.

Parlar de dones d'Uganda, és parlar de dones que no perden l'esperança. Aquestes dones són nombroses i formen part d'associacions que lluiten contra la pobresa i la injustícia. Unes i altres treballen en el terreny polític per a millorar la governabilitat. Les ugandeses tenen la noció que sense pau el desenvolupament del país no és possible i que han d'estar presents al costat dels homes perquè no els sigui negada la seva participació en els processos de pau i en la política.

El moviment feminista africà té, sens dubte, un paper d'extrema importància en el desenvolupament d'organitzacions de dones a Àfrica en general i, a Uganda en particular. El Primer Fòrum Feminista Africà va tenir lloc a Accra, Ghana, en una trobada on van estar presents més de 100 activistes feministes. El seu objectiu és principal la creació de la Carta dels Principis Feministes de les Dones Africanes, que estableix com principis, a saber:

- La indivisibilitat, inalienabilitat i universalitat dels drets humans de les dones.
- La participació efectiva en la construcció i l'enfortiment de l'organització i l'articulació en xarxa de les feministes per a produir canvis, i la transformació.
- Un esperit de solidaritat feminista i respecte mutu basat en un debat franc, honest i obert de les diferències que existeixen entre gèneres.
- Donar suport, conrear i cuidar a altres feministes africanes, així com cuidar el nostre propi benestar.
- La pràctica de la no violència i l'assoliment de societats no violentes.
- El dret de totes les dones a tenir accés a mitjans de vida sustentables i justos, així com a la provisió d'una seguretat social de qualitat, incloent salut, educació, aigua i sanejament.
- Llibertat d'elecció i autonomia pel que fa als temes d'integritat física, incloent drets reproductius, avortament, identitat sexual i orientació sexual.
- Un compromís crític amb els discursos de la religió, cultura, tradició i vida domèstica, amb l'atenció enfocada a la centralitat dels drets de les dones.
- El reconeixement i presentació de dones africanes com a subjectes i no com a objectes del seu treball, i com agents en les seves vides i societats.
- El dret a relacions personals saludables, satisfactòries i de respecte mutu.
- El dret a expressar la seva espiritualitat dintre o fora de les religions organitzades.
- El reconeixement de l'agència feminista de les dones africanes, que té una rica història, en gran part indocumentada i ignorada.

El segon Fòrum Feminista Africà es va dur a terme a Uganda amb la presència de la feminista ugandesa, Sarah Musaka. El treball de lluitar pels drets de les dones és fonamentalment polític i, això ho reconeixen les dones feministes africanes que, cridant-se així, polititzen la lluita pels drets de les dones.

Els moviments de dones a Uganda van sorgir a mitjans dels anys 80 i són exemple en el continent africà d'una força notable respecte als avanços en els drets de les dones. De fet, són varis els enfocaments de les iniciatives portades a terme per les organitzacions de dones a Uganda.

Per exemple, la Federació de Dones Advocades d'Uganda (FIDA - Federation of Women Lawyers) és una organització de dones advocades, creada l'any 1976, l'objectiu de la qual és la promoció de la dignitat i dels drets de dones i nens. Ho fa tenint la llei com recurs. D'aquesta manera, tenint en compte el respecte, la protecció i la promoció dels drets de les dones lluita per:

- l'accés eficaç al sistema judicial;
- la justícia econòmica;
- el dret a la llibertat sexual i a la salut reproductiva i sexual, promovent programes de combat a la SIDA;
- l'educació;
- la seva participació en processos de resolució de conflictes, de construcció de la pau la justícia transicional, desenvolupament institucional i sostenibilitat.

Una altra organització és l'Associació Ugandesa de Dones Parlamentàries (UWOPA per les seves sigles en anglès), un grup integrat per totes les dones membres del parlament i obert a exdiputades i homes com membres honoraris o associats, creats amb l'objectiu de:

- dur al parlament processos legislatius i abordar el tema del problema del gènere;
- desenvolupar i promoure la solidaritat entre tots els membres per al treball en col·laboració més enllà de les ideologies;
- i mobilitzar les dones per a la seva participació política en el desenvolupament del país.

Una clau fonamental de la lluita de les activistes ugandeses també, va ser el dret a la seva participació política.

Miria Matembe, advocada i membre del Parlament d'Uganda des de 1989, fundadora de l'organització Acció per al Desenvolupament (Action for Development) va ser una de les activistes que més va lluitar per la participació de les dones en la política. Segons Miria, *“Un no pot parlar d'una forma de govern democràtica sense una participació igualitària de la dona en el procés polític.”* De fet, la participació de la dona és crucial i, a més d'això, de la mateixa manera que els homes, elles tenen el dret a la participació.

Les dones van començar a organitzar-se políticament a la dècada dels 60, moment en el qual el Consell de Dones d'Uganda va aprovar una resolució instant a que les lleis relatives al matrimoni,

al divorci i a la successió fossin promulgades. El mateix Consell havia també fet pressió perquè fossin introduïdes reformes a nivell legal relatives al dret de propietat i al manteniment de la custòdia dels seus fills en el cas de divorci.

A la dècada dels 80, el govern de Museveni es va comprometre a eliminar la discriminació contra la dona en la política. Les dones són actives en l'Exèrcit Nacional de Resistència (ANR), on hi ha una comissió encarregada de documentar els abusos comesos pels militars. El govern va decretar també que cada districte seria representat en el Consell Nacional de Resistència per una dona. Al 1987 Museveni va nomenar Joyce Mpanga ministra per a la dona i el desenvolupament i va proclamar la intenció del govern d'augmentar els salaris de la dona i la igualtat en l'ocupació, en suma, de millorar la condició social de la dona ugandesa.

No podem negar que encara que sigui un pas endavant el fet que sigui permes a les dones la seva participació en la política i que hagi dones que van participar en els processos de negociació de la pau, el nombre de dones presents en aquests processos no és suficient. És a dir, la marginalització de la dona i la negació d'una participació igualitària fan que a la meitat de la població (que és femenina) li sigui negada la seva representació. És, per tant, necessari permetre que sigui possible una intervenció més representativa de les dones a aquest nivell. A més a més, dones amb una capacitat de comprensió de la justícia social i igualtat de gènere, i més sensibilitat per a tractar aquests assumptes, solen tenir una influència més eficaç sobre aquests processos.

Segons Lilian Apio, membre del departament d'Estudis de Gènere i Educació per a la Pau de la Universitat de la Pau (Gender and Peace Building – Uganda), “només quan s'educa a la dona, la nació és educada”. Les dones ugandeses son conscients d'això i, com a tal, hi ha immenses organitzacions que s'ocupen del treball de promoció i difusió de coneixements sobre els drets de les dones.

Exemple d'això és la iniciativa de l'organització Action for Development que, a través de la realització de tallers on promouen la formació de les dones i la presa de consciència i comprensió que la violació dels seus drets fonamentals prové de la violència basada en el gènere. En el seu informe de 2008, es denuncia l'augment de la violència domèstica i sexual contra les dones. No obstant això, continua la seva lluita pel respecte dels drets humans de dones i nenes i el combat contra el VIH/SIDA, en la recerca d'una societat justa en la qual hagi igualtat de gènere i d'oportunitats en totes les esferes i a tots els nivells. Lamentablement hi ha un enorme nombre de dones que ni tan sols s'adonen que són violades, agredides físicament o psicològicament; els són retirats els seus fills després que els és concedit el divorci (que ja de per si és un procés extremament complex); o els és negada la seva participació activa en la política o són discriminades en qüestions de treball. I, és així, perquè simplement ho tenen com normal i socialment acceptat, pel costum i punts de vista tradicionals de les comunitats on viuen. És extremadament important també

que les generacions futures sàpiguen que hi ha instruments de protecció dels seus drets i fer-les comprendre que la impunitat dels que violen els seus drets només pot acabar quan siguin jutjats i condemnats pels seus actes.

Un altre punt important en l'educació de les dones ugandeses pel que respecta a temes de gènere és la difusió a través dels mitjans de comunicació. Aquest és l'objectiu de l'Associació de les Dones Periodistes Ugandesas (UMWA, en sigles angleses). Aquesta associació proporciona un fòrum on és permès a les dones periodistes d'Uganda promoure els drets i les llibertats dels més marginats en la societat mitjançant l'intercanvi i la difusió d'informació per a un desenvolupament sostenible. Una de les seves iniciatives va ser la creació, l'any 2001, d'una nova estació de ràdio comunitària que seria un fòrum obert al debat sobre les qüestions de gènere, alertant la comunitat per a la presa de consciència que, de fet tenen drets (fins i tot protegits a nivell internacional, regional i local) i mecanismes que han d'utilitzar perquè els mateixos siguin respectats.

Un altre dels drets que aquestes dones reclamen és el dret a la terra. Doncs bé, el LEMU (The Land Equity Movement of Uganda) és un moviment que pretén unir esforços de la població local, del govern, d'organitzacions civils... En suma, de tots els que depenen de la terra per a la seva supervivència (com hem vist és un element crucial per al desenvolupament de l'economia d'aquest país) en la lluita per aquest dret. El que pretén és assegurar-se que són iniciatives polítiques correctes i que les lleis i estructures que les sostenen puguin permetre que tots tinguin l'accés equitatiu a la terra. També és la seva preocupació educar a les comunitats per al coneixement de les lleis de manera que sàpiguen els seus drets i puguin participar activament en la recerca de solucions i d'estratègies d'aplicació.

Instruments internacionals de defensa i protecció dels drets de les dones

El dret internacional humanitari (DIH) és un conjunt de normes que, en temps de guerra, protegeix a les persones que no participen en les hostilitats o que han deixat de fer-ho. El seu principal objectiu és limitar i evitar el sofriment humà en temps de conflicte armat. Les normes estipulades en els tractats del DIH han de ser respectades no només pels Governos i les seves forces armades, sinó també per grups armats d'oposició i per qualsevol part en un conflicte. Els principals instruments de dret humanitari són els quatre *Convenis de Ginebra de 1949 i els dos Protocols de 1977 addicionals*. A saber:

- I Conveni de Ginebra (1864) per al millorament de la sort que corren els militars ferits en els exèrcits en campanya.
- II Conveni de Ginebra (1906) per al millorament de la sort que corren els militars, ferits, malalts o naufragats en les forces armades en el mar.
- III Conveni de Ginebra (1929), relatiu al tracte de presoners de guerra.

• IV Conveni de Ginebra (1949), que comprèn quatre convenis relatius a la protecció deguda a les persones civils en temps de guerra que conté:

– I Conveni de Ginebra per a alleujar la sort que corren els ferits i malalts de les forces armades en campanya;

– II Conveni de Ginebra per a alleujar la sort que corren els ferits i malalts de les forces armades en el mar;

– III Conveni de Ginebra relatiu a la protecció deguda a les persones civils en temps de guerra.

Els dos Protocols addicionals de la Quarta Convenció, es refereixen a la protecció de les víctimes de conflictes armats internacionals (Protocol I) i a la protecció de les víctimes dels conflictes armats sense caràcter internacional (Protocol II).

En el que diu respecte a la protecció de les dones, com a presoneres en els conflictes armats internacionals, el III Conveni de Ginebra preveu en el seu article 14 que:

“Les dones han de ser tractades amb totes les consideracions degudes al seu sexe i, en tots els casos, es beneficiaran d'un tracte tan favorable com el qual reben els homes”.

Els altres membres de la població civil, que no van participar en les hostilitats, reben la protecció del IV Conveni de Ginebra i del Protocol Addicional I. La població civil que aquí es fa referència comprèn totes les persones civils i, per tant, també les dones que, en general, reben protecció contra el tractament abusiu de les parts involucrades en el conflicte armat i també contra els efectes que pugui tenir sobre les seves vides.

En el cas de conflictes armats no internacionals, les persones que hagin participat en les hostilitats reben la protecció del Protocol Addicional II relatiu a la protecció de les víctimes dels conflictes armats sense caràcter internacional. D'acord amb l'estipulat en el seu article 4:

“Totes les persones que no participin en les hostilitats, o que hagin deixat de participar en elles, estiguin o no privades de llibertat, tenen el dret que es respecti la seva persona, el seu honor, les seves conviccions i les seves pràctiques religioses. Seran tractades amb humanitat en tota circumstància, sense cap distinció de caràcter desfavorable.”

Les persones que no hagin participat en el conflicte reben la protecció de l'article 3 comú als quatre Convenis de Ginebra que estableix que:

“s'ha de tractar amb humanitat a totes les persones que no participin en les hostilitats o que caiguin en poder de l'adversari, sense distinció alguna d'índole desfavorable. Prohibeix específicament els atemptats contra la vida, les mutilacions, la presa d'ostatges, la tortura, els tractes humiliants, cruels i degradants, i disposa que han d'oferir-se totes les garanties judicials.”

Com podem veure, les Convencions de Ginebra i els seus Protocols Addicionals, estipulen

que la dona ha de ser respectada i protegida respecte a la violació dels seus drets: la prostitució forçada, la violació, o altres formes d'atemptar contra la seva integritat física i benestar.

Un important instrument de protecció dels drets humans és, la Declaració Universal de Drets Humans de 1948, redactada per la Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides la presidenta de les quals era una dona, Eleanor Roosevelt. En el seu article 1.º preveu que:

“Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets i, dotats com estan de raó i consciència, han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres.”

Doncs tot i que la igualtat de drets en el text manifesta, la lluita per l'eliminació de la discriminació de grups més desfavorits segueix sent una lluita constant. No només hem vist les atrocitats comeses contra les dones en l'entorn familiar, sinó que a conseqüència del conflicte en el nord d'Uganda, encara que al *Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics Socials i Culturals* obliguin als Estats a protegir aquests drets, la pràctica demostra les dificultats i, en molts casos, la impossibilitat de processar judicialment a aquestes persones. De fet, en molts dels casos, són els Estats els principals violadors dels drets enunciats en la Declaració.

L'any 1985, va ser aprovat el primer programa d'acció global internacional per a promoure els drets de les dones. Les Estratègies de Nairobi cap al Futur per a l'Avenc de les Dones, acordades en la Tercera Conferència Mundial de les Nacions Unides que es va celebrar a Nairobi, Kenya. A través d'aquest document, es van orientar als governs perquè asseguressin una igualtaria participació de les dones en tots els cossos legislatius nacionals i locals i, també es va cridar a l'equitat en el nomenament, l'elecció i promoció a llocs d'alt nivell en els organismes Executiu, Legislatiu i Judicial.

Quan els Estats es van posar en acord, i van arribar a admetre que l'establiment de la igualtat entre homes i dones no era suficient, però que era fonamental preveure els casos de discriminació contra les dones, van crear la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona (1993). Aquesta Convenció estableix que:

“L'expressió "discriminació contra la dona" denotarà tota distinció, exclusió o restricció basada en el sexe que tingui per objecte o per resultat minvar o anul·lar el reconeixement, gaudi o exercici per la dona, independentment del seu estat civil, sobre la base de la igualtat de l'home i la dona, dels drets humans i les llibertats fonamentals en les esferes política, econòmica, social, cultural i civil o en qualsevol altra esfera.” I que talis actes constitueixen una:

“violació dels drets humans i de les llibertats fonamentals de les dones”. El principi de la no-discriminació de la dona queda, així, salvaguardat.

En l'article 16 del mateix document es crida als Estats Membres a:

“adoptar totes les mesures adequades per a eliminar la discriminació contra la dona en tots

els assumptes relacionats amb el matrimoni i les relacions familiars i, en particular, asseguraran en condicions d'igualtat entre homes i dones:

a) El mateix dret per a contreure matrimoni;

b) El mateix dret per a triar lliurement cònjuge i contreure matrimoni només pel seu lliure albir i el seu ple consentiment;

c) Els mateixos drets i responsabilitats durant el matrimoni i en ocasió de la seva dissolució

d) Els mateixos drets i responsabilitats com progenitors, sigui el que sigui el seu estat civil, en matèries relacionades amb els seus fills; i, en tots els casos, els interessos dels fills seran la consideració primordial;

i) Els mateixos drets a decidir lliure i responsablement el nombre dels seus fills i l'interval entre els naixements i a tenir accés a la informació, l'educació i els mitjans que els permetin exercir aquests drets;

f) Els mateixos drets i responsabilitats respecte la tutela, cura, custòdia i adopció dels fills, o institucions anàlogues

g) Els mateixos drets personals com marit i dona, entre ells el dret a triar cognom, professió i ocupació;

h) Els mateixos drets a cadascun dels cònjuges en matèria de propietat, compres, gestió, administració, gaudi i disposició dels béns, tant a títol gratuït com oneros.”

El terme violència contra la dona, va ser definit l'any 1993, amb la creació de la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona. En el seu article num.1, esclareix que s'entén per "violència contra la dona":

“tot acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que tingui o pugui tenir com resultat un dany o sofriment físic, sexual o psicològic per a la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la vida privada”

Les Noves mesures i iniciatives per a l'aplicació de la Declaració i de la Plataforma d'Acció de Beijing o Beijing+5 adoptat en el 23é període extraordinari de sessions de l'Assemblea General de les Nacions Unides, l'any 2000, va realitzar un balanç dels anys que es van seguir a la Plataforma d'Acció de Beijing que va ampliar els actes considerats de violència contra les dones a situacions de conflicte armat. A saber: *l'assassinat, la violació sistemàtica, l'esclavitud sexual i la gravidez indesitjada o forçada. També identifica com actes de violència contra la dona els crims d'honor, els passionals, la pornografia infantil, l'avortament forçat, el rapte de nenes i els crims amb motivació racial.*

La Constitució d'Uganda de 1995

L'activista Miria Matembe va ser una de les dues dones presents en la Comissió que va crear la Constitució de la República d'Uganda de 1995. Aquesta Constitució establí una sèrie d'avenços que concernien als drets de la dona en les més variades vessants. A continuació es transcriuran algunes de les disposicions la incorporació de les quals en el text constitucional va ser la prova que la lluita de les dones, àdhuc que no acabada, està donant els seus fruits.

Article 21

"Totes les persones són iguals davant la llei en totes les esferes de la vida política, econòmica, social i cultural i en tot altre aspecte, i gaudirà d'igualtat de protecció davant la llei."

El paràgraf 4 faculta al Parlament a promulgar les lleis "que siguin necessàries per a engegar polítiques i programes orientats a corregir el desequilibri social, econòmic, educacional, o d'altre tipus, en la societat."

La Constitució estableix a més que:

"... cap persona serà discriminada per motius de sexe, raça, color, origen ètnic o tribal, condició al naixement, credo o religió, condició social o econòmica, opinió política ni per motiu de discapacitat."

Article 30

Garanteix el dret a l'educació.

Article 32

"...l'Estat adoptarà mesures afirmatives en favor de grups marginats per motius de gènere, edat, discapacitat o qualsevol altra raó creada per la història, la tradició o el costum amb l'objecte de corregir els desequilibris que estiguin exposats."

Article 51

Otorguen a la recent creada Comissió de Drets Humans d'Uganda facultats per a:

- a) *Investigar d'ofici o a comanda de persones o grups de persones les queixes relatives als abusos dels drets humans;*
- b) *Alliberar a persones detingudes o sobre les quals pesen restriccions;*
- c) *Pagar o disposar el pagament d'una indemnització;*
- d) *Proporcionar qualsevol altre tipus de recurs o reparació judicial.*

Article 78

Que es refereix a la composició del Parlament, preveu que hagi una dona que representi cada districte.

Article 165

Crea la Comissió de la Funció Pública i adopta el principi de l'ocupació equitativa.

Article 176

"El sistema de govern local es basarà en consells democràticament triats sobre la base del sufragi universal de les persones adultes.... La Constitució i les lleis subordinades no exclouen a cap persona de la participació en les eleccions o la funció de govern sobre la base de la raça; els procediments es van observar estrictament durant les eleccions presidencials i parlamentàries de 1996"

En resum, amb la creació del text constitucional, es va estipular la igualtat de tots davant la llei alhora que se'ls permet una protecció més eficaç i es prohibeixen totes les formes de violacions de dret basades en motius de gènere. D'ara endavant, com a mínim a nivell de previsió legal, les dones tindran dret a un tractament idèntic al dels homes en el que diu respecte a la igualtat d'oportunitats polítiques, econòmiques i socials.

Conclusió

En les pàgines que componen aquest treball, fent una contextualització del conflicte en el Nord d'Uganda i dels seus efectes en els drets de les dones i nenes, vam arribar a la conclusió que, de fet, el conflicte entre el LAR i el govern de Museveni, ha contribuït en llarga mesura a aquesta situació. A causa d'això, gran part de la població d'Uganda segueix vivint en campaments per a desplaçats on, com hem referit, la situació és d'una persistència en la violació dels seus drets.

No obstant això, no podem oblidar que en aquest país africà les dones són marginades pel seu status en una societat tradicional i patriarcal en la qual són considerades com propietat dels seus marits i viuen sota l'opressió d'ells i dels senyors de les forces policials i judicials. Suma i combinació de les causes que van estat referides al llarg de l'exposició, aquestes dones segueixen sofrint l'opressió i la violació dels seus drets fonamentals. Però, és fonamental no oblidar la veritablement notable força i el seu poder d'iniciativa i activisme a l'hora de parlar i actuar en una lluita constant pel respecte dels seus drets com dones, mares i ciutadanes preocupant-se amb la mobilització i l'educació, sobretot de les generacions futures, per a la presa de consciència que són titulars de drets i que tenen l'obligació i el dret de fer que siguin respectats.

La seva intervenció va ser visiblement rellevant en el moment de la creació de la Constitució d'Uganda de 1995, estructura fonamental per a promoure el respecte pels drets fonamentals de les dones ugandeses. La norma constitucional preveu una llista de canvis importants: la previsió legal de la no discriminació basada en el gènere; el dret a la participació legislativa, política i en processos de pau; l'educació i la terra.

No es pot negar l'esforç del govern d'Uganda pel que fa a les qüestions de gènere. No obstant això, i tot i que la Constitució disposi d'una sèrie de garanties, el fet és que el sistema de justícia segueix cometent falles amb moltes de les dones ugandeses. És veritat també que Uganda va ratificar, entre altres instruments de dret internacional, la Declaració Universal dels Drets Humans i la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona.

S'han donat passos importants quant a reconèixer els drets humans d'aquestes dones, però persisteixen les violacions dels mateixos una vegada que és visible el xoc existent entre els valors tradicionals del país i els drets humans reconeguts a nivell internacional. Està previst a nivell internacional que els estats tinguin l'obligació de protegir als seus ciutadans i ciutadanes. Respecte a la violència domèstica, són obligats a garantir que les víctimes tinguin el dret a un sistema de protecció i de garantir que tinguin accés al dret de manera que els perpetradores d'aquests crims siguin jutjats i condemnats.

No obstant això, en el seu informe de 2007, Amnistia Internacional acusa el govern d'Uganda d'ignorar, negar i permetre la violència contra les dones i nens, protegint tàcitament als possibles criminals.

És essencial i urgent també, alertar la comunitat internacional perquè s'adoni de les condicions en què viuen les dones ugandeses, a la vegada que és necessari actualitzar més el que esta succeint. L'amenaça d'un silenci davant la comunitat internacional és el que més dol a qui diàriament viu i lluita per una solució, amb l'esperança que un dia Uganda torni a ser “*la Perla d'Àfrica.*” (Winston Churchill)

Índex

Introducció.....	1
Context històric, polític i econòmic d'Uganda.....	2
El conflicte a Uganda.....	3
Les dones en el conflicte d' Uganda.....	5
Dones en acció.....	7
Instruments internacionals de defensa i protecció dels drets de les dones.....	11
La Constitució d'Uganda de 1995.....	15
Conclusió.....	16
Bibliografia i recursos Web.....	20
Anexos.....	20

Bibliografía

Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, 2.ª Ed., Oxford University Press 2008

Manisuli Ssenyonjo, *The Domestic Protection of Human Rights Under the 1995 Uganda's Constitution*, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, vol. 20, no 4 December 2002.

Phuong Pham, Patrick Vinck, Eric Stover, The Lord's Resistance Army and Forced Conscription in Northern Uganda, *Human Rights Center*, University of California.

Recursos Web

Amnistía Internacional

Action for Development (ACFODE)

Convención para la eliminación de la discriminación contra la mujer (CEDAW)

Comité de las Naciones Unidas para la eliminación de todas las formas de discriminación contra las Mujeres (CEDAW)

Comité Internacional de la Cruz Roja (CICR)

European Journal of International Law

FIDA-Uganda (Federation of Women Lawyers)

Human Rights Watch

The Land and EQUATY MOVEMENT IN Uganda (LEMO)

United Nations Development Fund for Women (UNIFEM)

Informes:

Northern Uganda: The Road to Peace, with or without Kony, International Crisis Group, 2008

Just Die Quietly: Domestic Violence and Women's Vulnerability to HIV in Uganda, Human Rights Watch, 2003

Uganda: Promise, Performance and Future Challenges. Informe de la Oficina de las Naciones Unidas en Uganda

Uganda: Returns outpace recovering planning. Informe de iDMC (internal displacement monitoring center), 2009

Anexos

Mapa de Uganda

Lista de asociaciones de Mujeres en Uganda

